

Európa a viera

Hilaire Belloc

30. júla 2020 ✝ *Spoločnosť*

Osamotenosť duše – to je dielo Reformácie. To je jej hlavný plod, z ktorého neodvratne vyplývajú jej ostatné dôsledky, nielen tie, ktorých neprijemnosť najviac bije do očí a ktoré ohrozujú naše tradície a šťastie, ale aj tie zdanlivo výhodnejšie, najmä čo sa materiálnej oblasti týka.

Nebola to práca jedného dňa; nič by nebolo bláznivejšie, než chcieť presne určiť dátum katastrofy, pretože aj keď počiatky roztržky s autoritou spadajú do prvých rokov šestnásteho storočia, datuje sa nová doba až od polovice storočia sedemnásteho. Vzostup modernej Európy, jej nového rozdelenia a jej nových osudov prichádza po dlhom medziobdobí zmätku, keď sa všetko mohlo zdať nerozhodnuté, keď nebolo vidno nič určité, nič definitívne. Po sto a viac rokov bol konflikt neustále braný ekumenicky, ako niečo, čo ohrozovalo celú Európu. Všeobecný chaos, vzbura, ktorá vypukla na Západe na začiatku storočia, presnejšie v roku 1517, čelila celej našej civilizácii; všade po celé tri generácie budila rovnaké diskusie, rovnaké reakcie a rovnaký odpor. Žiadny z tých mladých ľudí, ktorí videli vypuknutie tejto búrky, nebol nikdy, ani v najpokročilejšom veku schopný postrehnúť vykoľajenie, ktorým ohrozovala Európu; žiadny z nich z nej neprežil viac ako polovicu.

Aby do toho bolo jasne vidieť, je nutné počkať až do prvých rokov nasledujúceho storočia; reformátori a ich protivníci, Neri a Loyola, už nežijú; Alžbeta Anglická a Henrich IV. Francúzsky ich nasledovali do hrobu; Richelieu vládne Francúzsku, zatiaľ čo v Anglicku sa ustalaňuje aristokratický parlament. Takto a len takto sa náhle účinky Reformácie odhalia všetkým očiam: pripravila kresťanské krajiny o ich tradície a dodala všetkému tomu, čo ovládla, ten punc protestantizmu, ktorého pečať mala byť tak silno vtlačená budúcim vekom.

Okolo začiatku tridsaťročnej vojny môžu byť tieto výsledky považované za zaistené; Anglicko je vyložene protestantské až v rokoch 1620 – 1630; to je tiež obdobie, v ktorom francúzske reformované cirkvi, doposiaľ zaneprázdnené politickými bojmi, dostávajú svoju definitívnu ústavu. Tiež v Holandsku sa kupecká oligarchia zbavila cisárskeho jarma; severonemecké kniežatstvá, Ženeva a rozličné iné horské mikroštáty definitívne prešli k Reformácii. A definitívne jej uniklo Francúzsko, Česko, Podunajsko, Poľsko, Taliansko a celá južná Európa.

Boj však ešte nie je ani zďaleka rozhodnutý; nemecký sever vďačí len francúzskej politike za to, že znova neupadne do cisárovej moci; anglické občianske vojny majú nepriamo za následok podvracanie monarchie; a posledná vojna proti Stuartovcom aj všeobecná koalícia proti Ludovítovi XIV. sú vzdialenými dozvukmi tejto drámy.

Jej rozuzlenie bolo však od tej chvíle definitívne určené a prvé desaťročie sedemnásteho storočia znamená zrodenie modernej Európy a východisko veľkého diela, ktoré od tej doby neprestajne postupovalo v dvojakom pláne, duchovnom a časnom – pričom ten druhý určoval prvý. Chvíľa žatvy ešte nenastala,

pretože jeho osud sa ešte úplne nenaplnil; ale tá chvíľa už nie je ďaleko.

Hlavné rysy tohto vývoja, ktorý zaberá celé tri storočia, sú tieto:

1. Rýchle zdokonaľovanie prírodných vied a všetkých vied, ktoré sa k nim vzťahujú.
2. Objavenie režimu, pre ktorý sa ujal názov *kapitalizmus*, najskôr v protestantskom svete, z ktorého sa čiastočne rozšíril aj do katolíckeho; inak povedané, zaberanie výrobných prostriedkov menšinou, ktorá ich využíva k vykorisťovaniu väčšiny.
3. Porušenie princípu autority, ktorý sa od tej doby zamieňa s násilím.
4. Prevažné, ak nie úplné prevládnutie presvedčenia, že obohatenie vedeckého poznania prinesie so sebou všeobecný blahobyt.
5. Neustále šírenie skepticizmu, či už otvoreného alebo maskovaného rôznymi tradičnými formami, ktorý sa od tej doby stal východiskom pre ducha radikálnej negácie a ktorý skončil tým, že rozleptal nielen všetky ľudské inštitúcie, ale aj samotné kategórie poznávajúceho rozumu a matematické axiómy.
6. A, samozrejme, aj pokrok zúfalstva, primerane zodpovedajúci každému z týchto jednotlivých pokrokov.

Nestranný pozorovateľ, ktorému by bola daná možnosť obsiahnuť s dostatočným časovým odstupom toto obdobie, by v ňom na prvom mieste rozoznal podivuhodný súčasný rozvoj dvoch vecí, medzi ktorými nie je žiadne logické spojenie: na jednej strane vedy a blahobytu, na druhej strane ľudskej biedy. Okrem toho by zistil, že čím viac sa vývoj vyhraňoval, alebo presnejšie, čím viac sa porušenie prehlbovalo, tým viac ním bola ohrozená samotná existencia Európy. Veda nadobudla konečne takú moc, utláčanie chudobných sa stalo tak krutým a slobodné bádanie sa zvrtilo v tak nebezpečné bláznovstvo, že sa nakoniec vynorila otázka, ktorej doposiaľ v histórii nebolo: „Nie je snáď Európa predurčená, aby podľahla nie útokom nepriateľov, ale svojim vlastným vnútorným zraneniam?“

Proti tejto hroznej otázke, ktorá je vyvrcholením toľkého zla, sa rysuje jediné pravidlo nášho súčasného života: „Európa sa vráti k viere alebo zahynie.“

Povedal som, že prvotným následkom Reformácie je osamotenosť duše, z čoho plynie viac následkov než sa na prvý pohľad zdá. Osamotenosť duše v sebe zahŕňa stratu kolektívnej súdržnosti, patričnej rovnováhy, vyplývajúcej zo spoločnej skúsenosti, z verejných istôt a všeobecnej vôle. Osamotenosť duše, to podľa samotnej definície je jej nešťastie. Ak však toto rozpúšťadlo utvrdzuje jedinca v jeho žalostnom stave a ponára ho doň stále hlbšie, tak v samotnej spoločnosti spôsobuje ešte iné spúšte.

Predovšetkým, a to je veľmi dôležité, v nej uvoľňuje dravý prúd energie. V hmotnom aj sociálnom prostredí uvoľňuje každé porušenie rovnováhy nejakého systému podivuhodnú zásobu latentných síl, ktoré už potom neslúžia k uchovaniu súdržnosti celku, ale rozptyľujú ho prudko na fragmenty vo všetkých smeroch – čiže vytvoria explóziu.

Preto dala Reformácia elán k celej rade hmotných vymožeností, ale stalo sa to bez rozmyslu, podľa rôzniacich sa smerníc a takým spôsobom, že sa katastrofa stala nevyhnutnou.

A tak zistíme, že sa duša po svojom osamotení videla byť nútená k rôznym úchylkám. Ničota ju nevedela uspokojiť. Oslepte ju a ona začne tápať; ak nevníma všetkými svojimi zmyslami, bude využívať aspoň tie,

ktoré jej zostali. To nám vysvetľuje, prečo sme pozorovali, ako sa v troskách spoločného náboženstva a spoločného puta zdvíhajú rôzne modly, jedna za druhou, niektoré vznešené, iné nízke, ale všetky pominateľné. Najväčšia a najvytrvalejšia z nich bola tá reakcia k sociálnemu životu vo forme kultúrnej národnosti, ktorou je patriotizmus.

zdroj: Flickr

Na jednom konci rebríčka nájdeme rôzne zvláštne tabu, tu vzývanie akéhosi zúrivého, krvavého, hrôzostrašného božstva, tu zas čudné zachovávanie rituálu ničoty vykonávaného raz týždenne. Inde zas nejaké nezmyselné lipnutie na akejsi vytlačenej knihe. Inde sa striedajú protichodné doktríny, z ktorých jedna tvrdí, že ľudský rozum plne uspokojuje všetky naše potreby a že neexistuje žiadne tajomstvo, zatiaľ čo druhá, rovnako výstredná, chce tomu istému rozumu uprieť právo akéhokoľvek usudzovania aj v jeho vlastnej oblasti. Obe tieto teórie majú napriek svojej protichodnosti spoločné korene.

Racionalizmus osemnásteho storočia, predĺžený materializmom nasledujúceho storočia, vyšiel z tej istej nutnosti ako iracionálne Kantove pochybovanie, premiešané toľkými nechutnosťami a zmiešané v galimatiáši od metafyzikov, ktorí prišli dokonca s nápadom, aby popierali aj kontradikciu a samotné bytie. Pretože opustená duša sa snaží zostrojiť si sama od seba nejaký systém, podobne ako pri nočnej more cíti, ako by sa dusila, a v nasledujúcom okamihu sa už zmieta v priepasti nekonečných priestorov.

Mohlo by sa zdať, že v tomto ohľade už účinky Reformácie zmizli a že toto hnutie, rozvíjajúce sa najviac tam, kde prekvitá protestantský duch, a slabšie v krajinách, ktoré zostávajú vo viere, dosahuje konečne svoj cieľ uprostred všeobecnej negácie a všeobecnej výzvy, vzdorujúc každému zákonu a každej požiadavke. Ale keďže človek nie je taký, aby našiel pokoj v anarchii, nasvedčuje všetko tomu, že sa už čoskoro ocitneme v dobe, keď sa nevyrovnaná duša uchýli k tým najčudnejším kultom, k mágii a nekromancii.

To je možné, rovnako ako je možné, že konečný rozsudok bude v tom veľkom spore prednesený skôr, než budú môcť tieto nové choroby narobiť väčšiu škodu. Tak ako tak, nateraz sme v štádiu úplnej negácie. Ale je nutné opakovať, že dielo skazy nepostupovalo rovnako vo všetkých spoločnostiach; nieto pochyb, že aspoň v jednej polovici európskeho telesa sú vrstvy duchovného zdravia doposiaľ nedotknuté; to je tam, kde katolícka Cirkev doposiaľ, či už z blízka, alebo z diaľky účinne uplatňuje svoju autoritu buď priamym vplyvom, alebo udrzovaním istej časti svojich tradícií.

Proces, ktorý budeme nútení teraz sledovať, je zdanlivo paradoxne výsledkom toho istého osamoteného duše; myslím tým vedecký pokrok. Spoločnosť, ktorá dosiahla vysoký stupeň duchovnej organizácie, bude naklonená klásť si otázky a riešiť ich v omnoho menšej miere než osamotené individuum; človek, ktorého

premisy sú odvodené z filozofie postavenej nado všetky pochybnosti, bude cítiť zvedavosť menej silno než ten, ktorý stratil svojho vodcu. Tak sa stalo, že pred tisíc rokmi, teda v dobe, kedy posledná vlna evanjelizácie bola ešte vo svojej plnej sile, napísal istý veľmi vynikajúci muž o prírodných vedách tieto slová: „Takými to hračkami som premrhal celú svoju mladosť.“ A iný zas napísal, hovoriac o božskej vede: „Všetko ostatné je dym.“ Ale tam, kde chýba viera, nie je inej útechy ako vo veciach dokázateľných.

Ludský duch môže poňať pravdu pod troma zornými uhlami: pod zorným uhlom Vedy, keď prijíma nejakú výpoveď ako experimentálne dokázanú, vylučuje v dôsledku toho možnosť opaku; pod zorným uhlom Názoru, keď ju pokladá za pravdepodobnú, čiže nedokonale dokázanú, a nepopiera možnosť opaku; a nakoniec pod zorným uhlom Viery, keď duch prijíma nejaké tvrdenie bez dôkazov a aj tak odmieta pripustiť, že jeho opak je možný; taká je napríklad viera všetkých ľudí zdravého rozumu v existenciu vonkajšieho sveta a druhých ľudí.

Vylúčte vieru a bude zrejmé, že názor nemá žiadne vyhliadky proti svojmu súperovi; vedecká skúsenosť ho premôže bez boja. A jedným z rysov modernej nedostatočnosti je práve to, že nedokáže dôjsť istoty inak ako na podklade dôkazov, takže je v rozpakoch uznať aj vlastné princípy, ak ich nedokáže dokázať.

Skrátka, všetci vieme, aké miesto zaujímala po celé tri storočia táto vášeň pre vedecké výskumy, táto stravujúca potreba osamotenej duše obrniť sa hmatateľnými dôkazmi; a tiež vieme, aké podivuhodné výsledky to malo. Nie je medzi nimi do dnešnej doby jediný, ktorý by prispel ku šťastiu ľudstva; nie je medzi nimi jediný, ktorý by človek nezneužil na zmnoženie ľudského nešťastia. Táto tragédia sa nezaobíde ani bez istého rysu komiky: toho večného úžasu vynálezcov, keď sa zistí, že prostý fakt objavu nestačí k vytvoreniu radosti a že aj ten najkrajší vynález na svete môže byť zneužitý! A ešte horšie je, že sa s úplným nedostatkom logiky dávajú znovu do práce, dúfajúc, že sa im dostane od vedy nových liekov.

zdroj: wikimedia commons

Pritom je tento vedecký a mechanický pokrok pre civilizovaného človeka niečím tak prirodzeným, že by sa bol objavil za každých okolností aj v Európe, ktorá by zostala zjednotená, síce omnoho pomalšie, ale o nič menej isto. Avšak zničenie európskej jednoty zaviedlo toto hnutie na scestie v tej istej chvíli, keď mu dalo impulz osudne zrýchlený.

Renesancia, tento ušľachtilý a mohutný prejav európskeho ducha, predchádza Reformáciu, ktorá je len jej zvrátením a paródiou. Brány vedy sa už otvárali dokorán vo chvíli, keď duša, ktorá nimi mala prejsť, sa ocitla osamotená. A ak v tejto oblasti náš podnik s hanbou zlyhal, nie je vina na prameni tohto úsilia, ale na tých, ktorí zmenili jeho smer. Bolo by rúhaním podceňovať pokroky vedy; je nutné byť rovnako zbabelým ako nerozumným, aby sa človek bál o ich možné následky. Nejde vôbec o zlé následky, ide o zlé použitie, teda o zlú filozofiu.

Táto mocná túžba po poznaní, vyvolaná v duši jej osamotením, je sprevádzaná javom zdanlivo protikladným, ale v skutočnosti komplementárnym – máme na mysli podrobenie sa vonkajšej autorite, zbavenej akéhokoľvek podkladu.

Odohral sa tu dosť zaujímavý vývoj, ktorému doposiaľ bola venovaná len malá pozornosť, ale ktorý nemôže nezbudiť živé zaujatie, akonáhle si bližšie všimne moderný svet. Pod priamym vplyvom skepticizmu sa naši vrstovníci dostali až k uctievaniu veličiny alebo tlačoviny, ktoré ho vyjadrujú do tej miery, že im pripisujú atribúty neomylnosti, o ktorých sa nesmie pochybovať, ak človek nechce byť považovaný za blázna. Alebo presnejšie, každá dôležitá vec, či už v politike, financiách alebo súdnictve, ich delí na dve skupiny: na malý počet tých, ktorí sa vyznajú, a celý dav tých, ktorí len prijímajú, bez toho, aby podrobili kritike hľadisko, ktoré je vždy neúplné a zvyčajne falošné, ktoré noviny len opakujú a knihy vulgarizujú. Tento zvláštny rys sveta, ktorý sa obrátil chrbtom k rozumu v tej istej chvíli ako ku katolicizmu, má nemalé dôsledky; pretože práve okolo tejto otrockej formy sugescie budú v budúcnosti vybojované veľké bitky medzi poriadkom a chaosom.

Nakoniec, Reformácia splodila úkaz, ktorý sme si zvykli nazývať kapitalizmom a ktorý spôsobil toľké a tak všeobecné zlo, že je mnoho tých, ktorí ho neprávom považujú za hlavnú prekážku zriadenia spravodlivej spoločnosti a zmierneniu ziel, ktoré nás zvierajú každým dňom viac a viac.

Nuž, tento kapitalizmus vzišiel z osamotenie duše. Toto osamotenie pripustilo bezuzdnú konkurenciu; otvorilo dokorán dráhu podvodu rovnako ako talentu; dalo neobmedzenú voľnosť chamtivosti. Na inej strane zas zničilo spoločenské väzby, ktoré udržiavali hospodársku rovnováhu spoločnosti. Bolo vidieť, ako sa pod jeho vplyvom vytvára najskôr v Anglicku, potom aj u najaktívnejších protestantských národov a konečne aj, s odlišnými osudmi, v celom ostatnom kresťanstve, režim, v ktorom niekoľko privilegovaných malo v moci pôdu a pracovné prostriedky, zatiaľ čo vyvlastnený ľud v ňom bol odkázaný na biedne živorenie, poskytované vládnucimi jedincami, ktorí brali malý ohľad na ľudský život.

Nakoniec vložili majetní ruku aj na štát a všetky jeho nástroje; odtiaľ sú tie ohromné štátne dlhy, ktoré charakterizujú tento systém; odtiaľ je tiež značný hospodársky vplyv, ktorý uplatňujú na vzdialený vazalský priemysel skupiny cudzích finančníkov a ktorý je používaný k vykorisťovaniu nielen kolónií, ale aj výrobcov, pracujúcich dobrovoľne za hranicami.

V takejto situácii musí nutne zmiznúť akýkoľvek zdravý názor na vlastníctvo, a je len prirodzené, že požiadavky utláčaných sa v tomto prejavujú úplným popretím samotného práva na vlastníctvo. Aj tu teda nachádzame dve protichodné doktríny naštepené na jednom kmeni. Aj kapitalizmus, aj ideálny systém, neľudský a neuskutočiteľný, ktorému sa hovorí socializmus, pochádzajú z toho istého duchovného typu a uplatňujú sa na tom istom type spoločnosti v rozklade.

Proti nim a im v ceste sa stavia sedliacka spoločnosť, ktorá sa v celej Európe udržuje v symbióze s tým, čo zostáva z autority Cirkvi. Pretože sedliacka spoločnosť neznamena spoločnosť, v ktorej je každý sedliakom, ale spoločnosť, v ktorej moderný priemyselný kapitalizmus prenecháva miesto poľnohospodárstvu, v ktorej poľnohospodárstvo je v rukách pracovníkov, ktorí sú majiteľmi svojich nástrojov a svojej pôdy – statkárov, nájomcov alebo drobných vlastníkov. A ako každá zdravá doktrína, nachádza aj toto učenie najpevnejšiu oporu v katolíckej Cirkvi; aj keď sa to týka len časného rádu.

Taký je beh vecí.

Konečne prichádzame k posledným dôsledkom dávnej katastrofy, k spoločnosti v štádiu, ktoré si samo pripravuje skazu, a k mravnému rozkladu, duchovnému zmätku takého stupňa, že už nie je politickej jednoty. Ľudia všetkých smerov cítia, že pokračovať na tejto nekonečnej a neustále temnejšej ceste znamená zväčšovať nezmazateľný dlh. Všetky nádeje na riešenie miznú; rozličné formy nášho poznania sa stále viac rozchádzajú. Autorita, samotný princíp života, stráca svoj zmysel a tá veľkolepá stavba našej civilizácie, ktorej sme dedičmi, ktorá nám bola zverená na ochranu, kolíše a hrozí zrútením. Už sa v jej múroch rysujú trhliny. Každú chvíľu sa môže preboriť. A snáď naše oči ešte uvidia jej skazu. Skazu nečakanú, ale rozhodne definitívnu.

V tomto rozhodujúcom okamihu nám zostáva historická pravda: toto európske sídlo, sídlo našich otcov, vybudované na ušľachtilých základoch klasickej antiky, bolo vystavané, má zmysel, existuje a bude existovať len skrze katolícku Cirkev.

Európa sa vráti k Viere alebo zhynie. Viera, to je Európa. A Európa, to je Viera.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/europa-a-viera/>